ڕۆژی ئافرەتانی جیهان

نووسینی: ئەلێکسەندرا کۆلنتای
و. لە ئینگلیزی یەوە: ئازاد ئارمان

بەشی یەکەم

مەراسیمی شۆڕشگێرانە

ڕۆژی ئافرەتان یان ڕۆژی ئافرەتانی کرێکار، ڕۆژێکە بۆ هاوپشتی نێونەتەوەیی، ڕۆژی پێداچوونەوەیە بە ڕێکخراوبوونی ئافرەتانی کرێکار. بەلاّم ئەم ڕۆژە تایبەت نی یە تەنها بە ئافرەتان، 8ی مارس ڕۆژێکی مێژووی و لە بیرنەچووەیە بۆ کرێکاران و جوتیاران، بۆ تەواوی کرێکاران لە ڕووسیا و هەروەها گشت کرێکاران لە جیهان دا.

لەم ڕۆژەدا لە سالّی 1910 شۆڕشی شوباتی مەزن هەلّگیرسا. ئافرەتانی کرێکار لە شاری پترۆگراد دەستیان دایە شۆڕش، ئەوان یەکەمین کەسانێك بوون ئالاّی دژایەتی دەسەلاّتی تزاری لایەنگران یان ڕاگەیاند. ڕۆژی ئافرەتانی کرێکار دوو جار جەژنە بۆ ئێمە.

بەلاّم ئەگەر ئەم ڕۆژە پشووی گشتی یە بۆ تەواوی پرۆلیتاریا، بۆچی پێی دەلّێن "ڕۆژی ئافرەتان"؟ بۆچی ئێمە مەراسیم و کۆبونەوەی تایبەتی بۆ دەگێرین، لە هەمووی گرنگ تر ئامانجمان چی یە لە کرێکارانی ئافرەت و ئافرەتانی جووتیار؟ ئایا ئەمە یەکێەتی و هاوپشتی چینی کرێکاران دەخاتە ڕەوشێکی مەترسی دارەوە؟ بۆ وەلاّم دانەوەی ئەم پرسیارانە، ئێمە پێویستە سەیری رابردووی خۆمان بکەین و بزانین ڕۆژی ئافرەتان چۆن هاتۆتە کایەوە، بۆ چی ئامانجێك خۆ ڕێکخەین.

چۆن یاخود بۆچی ڕۆژی ئافرەتان ڕێکخرا؟

سالاّنێکی دوور نا، تەنها 10 سالّ لەمەوبەر، کێشەی یەکسانی ئافرەتان، یاخود کێشەی بەشداربوونی ئافرەتان لە گەلّ پیاوان لە پەرلەماندا بوو وە جێگای مشتومڕ. چینی کرێکار لە تەواوی وولاّتە سەرمایەداری یەکانی دونیا

دەستیان دایە خەبات بۆ مافەکانی ئافرەتانی کرێکار، بۆرژوازی نەیدەویست قەبوولی مافەکانی ئافرەتانی کرێکار بکات.
بە قازانجی بۆرژوازی نەبوو چینی کرێکار مافی دەنگدانی هەبێت لە پەرلەمان. هەروەها لە هەموو وولاّتان رێگریی یاسایی دروست کرد بۆ رێگە گرتن لە مافی ئافرەتانی کرێکار.
سۆسیالیستەکان لە ئەمریکایی باکوور بێوچان تێدەکۆشان لە پێناوی داخوازی مافی دەنگدان بە شێوەیەکی تایبەتی بەبێ راوەستان. لە 28ی شوباتی 1909 دا، ئافرەتانی سۆسیالیست لە وولاّتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا کۆبونەوە و خۆپیشاندانی گەورەیان بەرێخست لە سەرتاسەری وولاّت لە پێناوی داخوازی یە سیاسی یەکانی ئافرەتانی کرێکار. ئەو رۆژە یەکەمین "رۆژی ئافرەتان" بوو. ئەم دەست پێشخەری یە بۆ رێکخستنی "رۆژی ئافرەتان" بەم شێوەیە دەگەرێتەوە بۆ خەباتی ئافرەتانی کرێکار لە ئەمریکا.
لە سالّی 1910دا، لە کۆنفراسی دووهەمی جیهانی کرێکارانی ئافرەتان، کلاّرا زیکتین دەبێتە هۆی بەرەوپێش چوونی مەسەلەی رێکخستنی رۆژی ئافرەتانی کرێکاری جیهانی. لەم کۆنفراسە بریاری یان دا هەموو سالّێك لە تەواوی وولاّتان لە هەمان رۆژ پێویستە مەراسیمی "رۆژی ئافرەتان" رێزی لێبگرن لە ژێر دروشمی " مافی دەنگدانی ئافرەتان هێز و یەکێتەتی مان پێدەبەخشێ لە خەبات بۆ سۆسیالیزم".
لە ماوەی ئەم چەند سالّەدا، مەسەلەی بنیاتنانی پەرلەمانێکی دیموکراتی زیاتر...هتد، فراوان کردنی مافی بەشداری کردنی ئافرەتان لە دەنگدان دا، یەکێك بوو لە خالّە بنچینەیی یەکان لە پێش جەنگی جیهانی یەکەم دا، کرێکاران لە تەواوی وولاّتە بۆرژوازی یەکان مافی دەنگ دانیان هەبوو بێجگە لە رووسیا. تەنها ئافرەتان و شێتەکان نەبێت لە سەر هەمان بێ مافی پێشوو مابوونەوە. هەر ئێستا لە هەمان کات واقیعیەتی داخوازی سەرمایەداری بەشداری یە لە ئابووری نیشتیمانی. هەموو سالّێك ژمارەی ئافرەتان لە زیاد بوون دایە لە کارگە و کارخانەکان چ وەکو خزمەتکار یان وەکو پاقژکەرەوە. ئافرەتان کار دەکەن شان بە شانی پیاوان، سامان و گەنجینەی وولاّتەکان بەرهەم هێنراوە لە سەر دەستی ئەوان. بەلاّم ئافرەتان بێ بەش کراون لە مافی دەنگدان.
بەلاّم لە سالّی رابردوو پێش ئەوەی جەنگ دەست پێ بکات نرخی خواردن چووە سەرێ، چوونە سەرەوەی نرخ وای کرد باشترین و ئاشتیخوازترین ئافرەتانی مالّەوە ئارەزووی کاری سیاسی بکەن و خۆپیشاندان بکەن لە دژی بۆرژوازی و تالانی ئابووری. "راپەرینی خانمانی مالّەوە" پەرەی سەند و لە زیاد بوون و دووپات بوونەوەدا بوو، گڕی گرت لە چەندین شوێنی جیاواز لەوانە: نەمسا، بەریتانیا، فەرەنسا، ئەلمانیا.
ئافرەتانی کرێکار لەوە تێگەیشتبوون تەنها ئەمە بەس نی یە پەیوەندی بپچرێنن لە گەل بازاری کوشك یان تاکی بازرگان، لەوەش تێگەیشتبوون بەم کارەیان ناتوانن نرخی بازار بێنە خوارەوە. پێویستە سیاسەتی دەولّەت بگۆرین. بۆ بەدەست هێنانی ئەمە چینی کرێکار دەبێت داخوازی مافی بەشداری کردن لە دەنگدان فراوان بکاتەوە.
پێویستە بریاری رۆژی ئافرەتان لە تەواوی وولاّتان ئەم شێوەیە وەرگرێت خەبات بێت لە پێناوی بە دەستهێنانی مافی دەنگدان بۆ ئافرەتانی کرێکار. ئەم رۆژە دەبێت رۆژی هاوپشتی ئەنتەرناسیونالی بێت لە خەباتدا بۆ ئامانجی هاوبەشمان و رۆژی پێداچوونەوەیە بێت بە هێزی رێکخراوبوونی ئافرەتانی کرێکار لە ژێر ئالاّی سۆسیالیزمدا.

ئەنتەرناسیونالی یەکەم

رۆژی ئافرەتان

بریاری کۆنگرەی ئەنتەرناسیونالی دووهەمی ئافرەتانی سۆسیالیست تەنها بریارێك نەبوو لە سەر کاغەز، بەلّکو سووربوون بوو لە سەر دەست نیشانکردنی رۆژی ئافرەتان لە 19ی مارسی 1911دانانی ئەم رۆژە بریارێکی کوێرانە

نەبوو. هاوڕێ ئەڵمانیەکانمان بۆیە ئەم ڕۆژەیان هەڵبژار لە بەر ئەوەی ڕۆژێکی مێژووی و گرنگ بوو بۆ پرۆلیتاریای ئەڵمانی. 19ی مارس، ڕۆژی شۆڕشی 1848 بوو، مەلیکی پروسیا بۆ یەکەمین جار ناچارە ڕێزدادەنێ بۆ هێزی چەکداری جەماوەری بۆ دوورخستنەوەیان لە ترسی سەرهەڵدانی ڕاپەرینی پرۆلیتاری. لە ناوەراستی ئەو پەیمانانەی کە دابووی بە خەڵك دواتر لێ ی پاشگەز بوویەوە، کە سەرەتایەك بوو بۆ بە رەسمی ناسینی دەنگدانی ئافرەتان.

دوای 11ی جەنیوەری، تێکۆشان بۆ خۆئامادەکردن و دروستکردنی ڕۆژی ئافرەتان لە ئەڵمانیا و نەمسا. ئەوان هەردوو پێکەوە پیلانیان دارشت بۆ خۆپیشاندان، بەڵێن یان دا بە ووتە و بە دەم، هەروەها بە ڕۆژنامەگەری. لە دەوری هەفتەیەك بەر لە ڕۆژی ئافرەتان دوو ڕۆژنامەنووس رایانگەیاند: مافی دەنگدانی ئافرەتان لە ئەڵمانیا و ڕۆژی ئافرەتان لە نەمسا. وتاری هەمەڕەنگ بوون تەرخان کرابوو بۆ ڕۆژی ئافرەتان..."پەرلەمان و ئافرەتان،" "ئافرەتانی کرێکار و ڕەوشی ئەنجومەنی شارەوانی،" " خانم مانی ماڵەوە چی پەیوەندێکی یان هەیە لە گەڵ سیاسەت؟"، هتد... لێکدانەوەی بەوردی مەسەلەی یەکسانی ئافرەتان لە پەرلەمان و لە کۆمەڵگا دا. تەواوی وتارەکان دەست نیشانی هەمان خاڵ دەکەن: بە تەواوی پێویستە پەرلەمانی زیاتر دیموکراتی بکەیەنەوە بە سەپاندنی مافی دەنگدانی ئافرەتان.

لە ساڵی 1911 یەکەمین ڕۆژی ئافرەتانی جیهان ڕووی دا. کە سەرکەوتن و بە دەست هێنانی هەموو ئاواتەکان بوو. لە ئەڵمانیا و نەمسا ڕۆژی ئافرەتانی کرێکار وەکو دەریا بڵقی دەدا و دەلەرزی . لە هەموو شوێنێك کۆبونەوە بەرێدەخرا... لە شارۆچکە بچووکەکان هەتا لە گوندەکان هۆلەکان پڕ بوون لە خەڵك، لەوێ داوا لە کرێکارانی پیاو دەکرا جێگاکانیان بدەن بە ئافرەتان.

بە دڵنیاییەوە ئەوە یەکەم جار بوو ئافرەتانی کرێکار نیشانیاندا کە شۆڕشگێرن. پیاوەکان لە ماڵەوە بوون لە گەڵ منالەکان بۆ جارێك، هەروەها هاوسەرە لە قەفەزنراوەکان دەچوونە کۆبونەوەکان و گەورەترین خۆپیشاندانەکانی سەرشەقام یان بەرێخست کە 30،000 کەس بەشدار بوو. پۆلیس هەولی دەدا دروشمەکان لە خۆپیشاندەران بستێنێ، بەڵام ئافرەتانی کرێکار ڕووبەروویان وەستانەوە. لەم ڕووداوەی هاتە پێش، ئەوەی ئەم خوێن ڕشتنەی راگرت تەنها یارمەتی و هاوکاری ئەندامە سۆسیالیستەکان بوون لە پەرلەمان.

لە ساڵی 1913دا ڕۆژی ئافرەتانی جیهان گۆرا بۆ ڕۆژی 8ی ماس. ئەم ڕۆژە دەگەرێتە بۆ خەبات و تێکۆشانی ئافرەتانی کرێکار.